

Afyonkarahisar'daki Bazı Geleneksel Konut Örneklerinin Korunma Durumları ve Cephe Düzenleri Hakkında Değerlendirmeler

Evaluations on The Conservation Status and Facade Arrangements of Some Traditional House Examples in Afyonkarahisar

Arş. Gör. Dr. Begüm BUĞDAYCI ¹

Öz

İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri barınmadır. İlk başlarda kendini fiziksel koşullardan koruma amacıyla mağaralarda ve ağaç kovuklarında yaşam süren insanlık, zamanla yapım tekniğine hâkim olarak çeşitli yaşam alanları yaratmıştır. İnşa tekniğine dair bilgi ve becerinin artmasıyla da barınma alanları giderek geliştirilmiş ve konut mimarisine geçilmiştir. Konut mimarisi ile birlikte artık işlevin yanı sıra beğeni ve estetik kaygı gözetilmeye başlanmıştır. Gündelik yaşantının, aile yapısının ve demografik durumun ifade edilmesine aracılık eden geleneksel konutlar, farklı kültürlerin sanat anlayışını yansıtmaları açısından dikkate değer bir yere sahiptir. Kent merkezinde yüzlerce temsili bulunan geleneksel Afyonkarahisar konutları, makale ve tezlerde az sayıda örnekleriyle farklı açılardan ele alınmıştır. Ancak, bu çalışmalar kent merkezindeki konutların tamamının değerlendirilmesinde yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle konutlar üzerine kapsamlı inceleme ihtiyacı halen devam etmektedir. Dolayısıyla makalede daha önceki çalışmaları destekleyici ve tamamlayıcı nitelikte, farklı mahallelerden seçilen 12 adet konut örneği ele alınmıştır. Çalışmada yapım sistemleri, inşa tarihleri, adres ve ada-parcel bilgileri ile detaylı bir şekilde tanıtılan konutlar katalog halinde sunulmuş; çizim ve fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu çalışma, konutların mevcut durumunu ve cephe düzenlerini belgeleyerek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk evi, hımış, cihannüma, çıkma, Edelputz sıva

Makale Türü: Araştırma

Abstract

One of the most basic needs of human beings is shelter. Humanity, which lived in caves and tree hollows in order to protect itself from physical conditions at first, has created various living spaces by mastering the construction technique over time. With the increase in knowledge and skills regarding the construction technique, shelter areas have been gradually improved, and residential architecture has been adopted. Along with residential architecture, appreciation and aesthetic concern have started to be taken into consideration as well as function. Traditional houses, which mediate the expression of daily life, family structure and demographic situation, have a remarkable place in terms of reflecting the understanding of art of different cultures. Afyonkarahisar houses have been discussed from different perspectives with a few examples in articles and theses. However, these studies are insufficient in evaluating all of the houses in the city center, and there is still a need for a comprehensive examination. However, these studies are insufficient in assessing all of the houses in the city center. Therefore, there is still a need for a comprehensive study of the houses. For this reason, 12 house examples selected from different neighborhoods are examined in this article to support and complement previous studies. In the study, the houses which are described in detail with their construction systems, construction dates, addresses and island-parcel information are presented in a catalog and their drawings and photographs are

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Afyonkarahisar/Türkiye. Eposta: bbugdayci@aku.edu.tr

Atıf için (to cite): Buğdaycı, B. Afyonkarahisar'daki Bazı Geleneksel Konut Örneklerinin Korunma Durumları ve Cephe Düzenleri Hakkında Değerlendirmeler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(4), 1529-1562

included. This study aims to contribute to the literature by documenting the current state and facade arrangements of these houses.

Keywords: Turkish house, timber-frame, gazebo, cantilever, Edelputz plaster

Paper Type: Research

Giriş

Afyonkarahisar ve çevresinde ilk yerleşim izlerinin Neolitik Dönem'e kadar indiği tespit edilmiştir (Gönçer, 1971, s.28-29). Bu durum, son yıllarda yapılan çeşitli yüzey araştırmalarıyla ve arkeolojik göstergelerle kanıtlanmıştır (URL 1). Hitit, Frig ve Lidya uygarlıklarına, Pers İmparatorluğu'na, Makedonya, Selefkos ve Bergama Krallıkları'na ev sahipliği yapan şehir, daha sonrasında Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerinde de gelişimini sürdürmüştür (Uyan, 1967, s.10). Afyon kenti Karahisar adını, merkezdeki volkanik kaya ve trakitik tepe üzerinde yükselen kaleden almıştır. Karahisar-ı Sahip ismiyle anılan kent, Sahip adını Moğol istilasında Karahisar Kalesi'ne sığınan Anadolu Selçuklu veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'den esinle kullanmaya başlamıştır. Karahisar-ı Sahip, 1428-1660 yıllarına dek Anadolu Beylerbeyi'ne bağlı bir sancak olarak yönetilmiştir. Daha sonrasında Kütahya'ya bağlanan kent, 1839'da Hüdavendigar Eyaleti adı altında idare edilmiştir. 1867'de mutasarrıflık olan Afyonkarahisar, 1917 yılında bağımsız bir mutasarrıflığa dönüşmüş, Cumhuriyet'in ilanından sonra da il olmuştur (Özey, 2003, s. 32).

Kent merkezinde yüzlerce temsili bulunan geleneksel Afyonkarahisar konutları, daha önce Osman Kunduracı ve Nurcan Bahargülü tarafından toplam 13 adet örnek üzerinden benzer bir yaklaşımla, "*Geleneksel Afyonkarahisar Evlerinde Cephe Düzenlemeleri*" başlıklı makalede ele alınmıştır (Kunduracı ve Bahargülü, 2018). Ayrıca bazı lisansüstü tezlerde, sınırlı sayıda konut farklı açılardan ele alınmıştır.² Konut sayısının yoğun olması nedeniyle bu yapılar genellikle tek bir çalışma altında irdelenememektedir. Dolayısıyla kentteki konutlar farklı çalışmalarda, sınırlı sayıda örnekler üzerinden incelenmektedir. Nitekim, bu çalışma ile literatüre yeni örneklerin kazandırılması ve temsil çeşitliliğinin artırılması hedeflenmiştir.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kentsel sit alanı ile kentsel dönüşüm alanında yer alan çok sayıda konut, muhdes uygulamalarla özgün kimliklerini birer birer yitirmekte ve statik problemler nedeniyle yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Çalışmada, yok olma riski taşıyan konutların belgelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle araştırmada, yakın zamanda restore edilen veya özgün cephe karakteriyle günümüze gelebilmiş konutlar kapsam dışı bırakılmıştır. Tamamı 20. yüzyılın ilk yarısına ait örnekler hem geleneksel konut mimarisini yansıtmalarıyla hem de dikkate değer cephe tasarımlarıyla korunması gerekli birer kültür varlığıdır. Fakat günümüzde kentin tarihi dokusuna hareket katan çoğu konut ne yazık ki korunamamakta ve maddi yetersizlikler nedeniyle onarılamamaktadır. Nitekim, çalışmalarımız esnasında kentsel dönüşüm alanı içerisinde incelediğimiz bir konut, maili indiham kararı ile yıkılmıştır (Kat. No. 1). Bu durum, kentin tarihsel kimliği ve belleği üzerinde önemli bir yeri olan konutların yok olma tehlikesini ortaya koymaktadır. Çalışmanın amacı, konutların mevcut durumlarını belgeleyerek cephe düzenlerini tanımlamak, özgün niteliklerini vurgulamak ve korunmalarına yönelik farkındalık oluşturmaktır. Bu bağlamda araştırma, kentsel sit ve kentsel dönüşüm alanı sınırlarında kalan, günümüze kısmen özgün biçimde ulaşabilmiş 11 adet tescilsiz konut ile restore edilmiş 1 adet konutun değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır. Ele alınan örneklerde yapı içlerine erişim sağlanmadığından plan özellikleri değerlendirilememiş, binalar yalnızca cephe düzenlemeleri

² Geleneksel Afyonkarahisar konutları üzerine yapılan çeşitli çalışmalar için bk. (Sel, 1998), (Kahraman, 2004), (Karakan, 2006), (Özek Karadeniz, 2010), (Gümüş, 2019), (Çiftçi, 2023).

bakımından incelenebilmiştir. Ayrıca, çalışma sahasındaki konutların farklı mahallelerden seçilmesine dikkat edilmiştir.

2. Yöntem

Araştırmada, öncelikle literatür taraması yapılarak geleneksel Afyonkarahisar konutlarına dair mevcut çalışmalar incelenmiş ve alana ilişkin kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Saha araştırması sürecinde kent merkezinde çalışılması planlanan konutların cephe ölçümleri yapılmış ve Autocad programında vektörel çizimleri tamamlanmıştır. Bu çalışmaların ardından her bir konut; inşa tarihleri, mimari tanımları, mevcut korunma durumları, tescil ve imar bilgileri, yapım teknikleri ve cephe özellikleriyle birlikte katalog formatında tanıtılmıştır. Değerlendirme bölümünde ise katalogta sunulan tüm veriler literatür bağlamında yorumlanmıştır. Ayrıca, kentteki tarihi sokak dokusu ile Afyonkarahisar'daki geleneksel konutların cephe tasarımı ve mimari özellikleri ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Çalışmada incelenen konutların cephe özellikleri, Mesut Evren'in yaptığı sınıflama doğrultusunda; binadaki durumlarına, formlarına ve istikametlerine göre değerlendirilmiştir (Evren, 1959, s. 8).

3. Afyonkarahisar'ın Tarihi Sokak Dokusu

Bir kentin sokak-yapı ilişkisinde organik dokunun bozulmasına ve yerleşim alanının değişmesine neden olan en önemli faktörlerden biri kuşkusuz yangınlardır. 19. yüzyılda art arda yaşanan yangınlar Afyonkarahisar kentindeki pek çok sokak ve konutun yok olmasına neden olmuştur. Özellikle 1826, 1874 ve 1890 yılı yangınları sonucunda şehir kuzey yönüne doğru gelişim göstermeye başlamıştır. 1897'de ise kent merkezine demiryolunun gelmesiyle bu durum giderek ivme kazanmıştır. Şehirde büyük hasara yol açan ve büyük Karahisar-ı Sahib yangını olarak bilinen 1902 yangınında pek çok yapı ve sokak harap olmuştur (Güneş, 2019, s. 1224). Yangın 27 Ağustos 1902'de, İğneci Mahallesi'nde yaşayan Şirinyan Arakil ya da Şirpenyan Arakli adlı Ermeni bir tüccarın, üst katı henüz yapım aşamasında olan evinde çıkmıştır. Soruşturmalara göre yangının çıkmasına, şiddetli rüzgarın etkisiyle üst kattaki gaz lambasının talaşlar üzerine devrilmesi sebep olmuştur (Özpınar, 2011, s. 12). Yaklaşık 38 saat süren yangın, kısa sürede hızla büyüyerek toplam 1049 evi kül etmiştir. Can kaybının yaşanmadığı felakette Tac-ı Ahmet, Zaviye ve Yukarıpazar mahallelerinin çok büyük bir bölümü yanmıştır. Büyük oranda tahrip olan pek çok sokak 5-6 yıl içerisinde yeniden yapılmıştır (Güneş, 2019, s. 1227).

20. yüzyıl başlarında yaşanan yangın nedeniyle kentin organik dokusu, yerleşim düzeni ve konut tasarımları farklılaşmıştır. Nitekim eski ve yeni dokunun bir arada olduğu iki farklı sokak tipi ortaya çıkmıştır. Değişen sokaklarda ızgara planlı tasarımlara yokuşlu sokaklar eşlik etmeye başlamıştır. Yokuşların sebep olduğu eğim, bazı sokaklara merdiven yapılmasını zorunlu kılmıştır (Gümüş, 2019, s. 65). Hıdırlık ve Kale çevresindeki ana yollar eğime dik, bu yollara çıkan tâli yollar ise paraleldir (Aliagaoglu, 2003, s. 66). Yangından etkilenmeyen ve günümüze ulaşabilmiş yilankâvi sokaklar ise geleneksel dokunun rahatlıkla gözlemlenebildiği alanlardan biridir (Öztank, 2005, s. 24). “Doğulu yapı” olarak adlandırılan bu sokaklar dardır ve yaya ile yük hayvanlarının geçebileceği genişliktedir. Ayrıca sık sık yön değiştiren bu tip sokaklarda konutlar bitişik nizamlıdır ve caddelerle konut cephelerinin uyumu bulunmamaktadır (Aliagaoglu, 2003, s.66).

Afyonkarahisar'da geleneksel dokusunu koruyarak günümüze gelebilmiş sokaklar, “ızgara planlı” ve “eğim çizgilerine göre şekillenen kıvrımlı sokaklar (yilankâvi)” olmak üzere iki farklı dokuda karşımıza çıkmaktadır (Öztank, 2013, s. 45). Izgara planlı sokak dokusu, kentsel sit alanı sınırları içerisinde görülmektedir (Ağaoğlu, 2003, s. 68). Türbe Camii, Tac-ı Ahmet Camii ve kale arasında birbirini dik kesen bu ızgara planlı sokaklar, Afyonkarahisar

kentinin şehircilik gelişimini göstermesi bakımından önemlidir. Yılankâvi özellik sunan sokaklar ise Fakıpaşa, Burmalı ve Dairecep mahallelerinde karşımıza çıkmaktadır.

4. Geleneksel Afyonkarahisar Konutlarının Cephe Tasarımları ve Mimari Özellikleri

1902 yangını sonrasında yeniden inşa edilen evlerin öncekilerden farklı olduğu ve Batılılaşma özellikleri taşıdığı bilinmektedir (Güneş, 2019, s. 1227). Bu konutların daha öncesinde nasıl bir mimari özellik gösterdiği ise 1833-34 yıllarında Türkiye'ye gelen ve Afyonkarahisar'ı da ziyaret eden Charles Texier'in notlarından öğrenilmektedir. Texier, konutların çoğunlukla düz damlı ve kerpiç malzemeli, dış cephelerinin ise balçık sıvalı olduğundan ve neredeyse hepsinin önünde geniş ve açık bir sundurma bulunduğu bahsetmektedir. Ayrıca, bu sundurmaların gerisinde konutların diğer mekânlarına yer verildiğini yazmaktadır (Texier, 2002, s. 371), (Fotoğraf 1/URL 2).

Fotoğraf 1. Afyonkarahisar Kalesi ve Evlerinden Genel Görünüm, 1882.
(tr.travelogues.gr)

Afyonkarahisar'ın tarihi ve kültürel dokusunda önemli bir yer tutan geleneksel konutlar genellikle sokak yapısına göre biçimlenmiştir. Örneğin, yılankavi biçime sahip sokaklarda birçok konut çoğunlukla gönye çıkmalıdır (Afyon Valiliği, 2004, s. 226). Yanındaki binanın manzarasını engellemek için yapılan bu çıkma düzenlerine dar sokaklarda sıklıkla rastlanmaktadır. Gönye çıkmalar ise tek olabileceği gibi yan yana dizili iki veya daha fazla sayıda çıkma düzeninden oluşabilmektedir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Fakıpaşa Mahallesi'nde Yer Alan Gönye Çıkmalı Konutlar. (Fotoğraf: Begüm Buğdaycı, 2024).

Arsa-sokak ilişkisi, arazinin büyüklüğü ve topografik yapısı gibi çeşitli etmenler inşa edilecek konut tiplerini belirlemektedir. Buna bağlı olarak kentte pek çok konut tipleri ile karşılaşmaktadır. Eğimli arazi üzerine oturan evlerde, aynı evin cephe yükseklikleri arasında kot farkı gözlemlenebilmektedir. Bunun yanı sıra eğim, konutların büyük bir kısmında merdiven kullanılması zorunlu kılmakla beraber büyük bir kısmında zemin ve birinci kata geçişte merdivensiz ulaşım olanağı sağlamaktadır (Kara ve Şahbaz, 2016, s. 401).

Önemli fiziksel koşullardan birini oluşturan yağışlar, Afyonkarahisar konutlarındaki çatı biçimlerinin, yüksekliklerinin ve eğim oranlarının belirlenmesine etki etmiştir. Çatı tiplerinde iklim haricinde konutun sokakla ilişkisi de önemli faktörlerden biri olmuştur. Özellikle binanın köşe başında veya arada olması çatı tipini belirlemiştir. Köşe başındaki konutlarda köşeli kırma çatı ya da açılı birleşimli çatılar; arada kalan küçük ebatlı konutlarda tek yöne eğimli kırma çatı (sundurma), büyük ebatlı konutlarda ise iki yöne eğimli beşik çatı modeli uygulanmıştır. Bitişik nizam olmayan münferit tip konutlarda duruma göre kırma ve topuz çatı tipleri tercih edilmiştir (Kara ve Şahbaz, 2016, s. 399, 403).

Afyonkarahisar konutları genellikle kırma ve beşik çatı ile örtülüdür. Az sayıda tek yöne eğimli kırma çatı da görülmektedir. Ayrıca bazı sokaklarda dar gelirlilere hitap eden toprak damlı, düz çatılı evlere de rastlanmaktadır. Beşik çatı genellikle bitişik nizamlı konutlarda uygulanmıştır. Kırma çatılar ise avlulu ya da köşelerde konumlanan binalarda görülmektedir. Çatılar, Alaturka ve Marsilya tipi kiremitle kaplıdır (Karakan, 2006, s. 48). Ayrıca çok sayıda konutun çatı katı vardır ve bu katların ortasına küçük bir oda yerleştirilmiştir. Bazı odaların önü balkonlu, üçgen alınlıklı ve kemerlidir. Bu tür uygulamaların Batılılaşma Dönemi etkisiyle geliştiği düşünülmektedir (Özgündüz, 1986, s. 17).

En fazla yağışın ilkbahar mevsiminde yaşandığı kentte konutların subasman seviyelerinde kerpiçten ziyade kesme taş kullanılması da iklim koşullarının önemini gözler önüne sermektedir. Konutların temelinde rutubet ve nemden etkilenmemek adına taş malzeme

kullanılmıştır. Özellikle de bölgenin geniş volkanik bir alanda bulunması nedeniyle daha çok püskürük taşlar tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra trakit ve trakiandezit ile bazalt taşların da sıklıkla inşa malzemesine dâhil edildiği görülmektedir (Kara ve Şahbaz, 2016, s. 402).

Temellerde genellikle 60-70 cm kalınlığında çamur harç malzeme dikkati çekmektedir (Aliağaoğlu, 2003, s. 71). Ayrıca çoğu evin subasman seviyesi günümüze yakın bir dönemde mineral esaslı, taş görünümlü özellikte olan Edelputz sıva ile sıvanmıştır.

Afyonkarahisar'daki tarihi konutlarda başlıca iki inşa tekniği dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki *"bağdadi"*, diğeri ise *"ahşap çatki"* olarak adlandırılan *"hımuş yapı tekniği"*dir. Bu iki teknik haricinde ahşap kaplama ve kâgir yapı tekniği de geleneksel konut yapımında karşımıza çıkmaktadır (Kara ve Şahbaz, 2016, s. 401). Ancak bölgeki konutların genellikle ahşap karkas sistemle inşa edildiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra ahşap karkas ile taş kâgir sistemin birlikte uygulandığı örneklerle de karşılaşmaktadır (Öztank, 2013, s.49).

Afyonkarahisar konutları çoğunlukla avlusuzdur ve doğrudan sokağa açılmaktadırlar. Genellikle bodrum üzeri iki veya üç katlıdır. Nadiren tek katlı, avlulu evler de bulunmaktadır. (Afyon Valiliği, 2004, s. 226). Konutlar genellikle iki kapılıdır. Tek kanatlı alt kat kapıları daha sadedir. Ana giriş kapıları çift kanatlıdır ve bezeme açısından alt kat kapılarına göre daha özenlidir. Genellikle çatma tekniğiyle yapılan kapılarda künde-kâri örnekler de mevcuttur (Yıldırım, 2006, s. 79). Afyonkarahisar konutlarında kapı tokmak ve halkaları da dikkate değerdir. *"Tek veya iki kıvrımlı"*, *"ucu kıvrımlı C biçimli"*, *"yarım ay"*, *"oval"*, *"düşey oval"*, *"8 biçimli"*, *"bitki ve insan eli biçiminde"* olmak üzere çok sayıda kapı tokmağı mevcuttur (Çal, 1999, s. 50). Form açısından zengin kapı halkası ve tokmakları, Afyonkarahisar konutlarının zarafetini yansıtan ve şehir estetiğine katkıda bulunan önemli öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

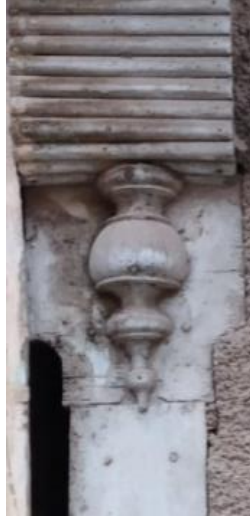
Pencerelerde giyotin ve kanatlı olmak üzere iki tip karşımıza çıkmaktadır. Ancak Afyonkarahisar'da ağırlıklı olarak kanatlı tip pencereler tercih edilmiştir (Kahraman, 2004, s. 26). Zemin kat pencereleri, güvenlik ve mahremiyet nedeniyle küçük, daha yüksek veya demir parmaklıklıdır. Bazı pencereler ahşap kafeslidir. Üst kat pencereleri zemin kata kıyasla daha yüksektir ve standart genişliğe sahiptir. Sonraki dönemlerde pencerelerin oranları değiştirilmiş ve giderek büyütülmüştür (Karakan, 2006, s. 56).

Cephe tasarımlarında hareketlilik pencerelerle, çıkmalarla, ahşap kartuşlarla ve giriş düzenlemeleriyle sağlanmıştır. Ayrıca, ferforje ve ahşap kafes pencere korkulukları da cephe tasarımında dikkati çekmektedir. Afyonkarahisar konutlarında çıkmaların etrafını dört yönden kuşatan ahşap kartuş uygulamaları, en sık karşılaşılan bezeme ve hareket unsurları olmuştur (Kunduracı ve Bahargülü, 2018, s. 516-519, 522).

Bitişik nizamlı konutlar yola bakan ön cephe ve bahçeye/avluya bakan arka cephe olmak üzere iki cephelidir. Afyonkarahisar konutları *"çıkmalı"* ve *"çıkmasız"* olarak iki ayrı grupta değerlendirilmektedir. Çıkmasız konutlarda cephe elemanları pencere ve pencere kafesleri, kapı ve ahşap hatılardan oluşmaktadır. Açık ve kapalı çıkmalar şeklinde değerlendirilecek olursa; açık çıkmalar balkonlu, kapalı çıkmalar ise cumbalıdır. Balkonlu çıkmalar da genellikle yapıya sonradan eklenmiştir (Karakan, 2006, s. 53, 56). Çıkmalar; *"cephe boyu"*, *"oda boyu"*, *"gönye"*, *"konsol"*, *"payandalı (eliböğründeli)"*, *"tek yönde"* ve *"iki yönde"* olmak üzere yedi alt grupta toplanmaktadır. Taş payanda ile desteklenen çıkmalar az sayıda olmakla birlikte konsollar genellikle ahşap veya ahşap kaplamadır. Bazı ahşap konsollarda ise torna sarkıt uygulamaları dikkati çeker (Öztank, 2013, s.49). Geleneksel Afyonkarahisar konutlarının dış cepheleri genellikle bezemesizdir. Hareketliliği sağlayan unsurlar cepheyi dört yönden kuşatan ahşap kartuşlar, torna sarkıtlı konsollar, çatı kenarlarındaki damla motifleri ve ahşap hatıllar olarak karşımıza çıkmaktadır (Meriç, 1995, s. 41). Ayrıca ahşap torna aplike bezemeler konsol yüzeylerine de yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3). Çoğu yapının ana giriş kapısı üzerinde Arap

rakamlarıyla Hicri tarihi veren inşa yılı bulunmaktadır. Azınlıkların konutlarında bu tarihler Miladi tarihle ve Latin rakamlarıyla verilmiştir (Meriç, 1995, s. 41).

Fotoğraf 3. Torna Sarkıt Bezemeli Konsol Yüzeyinden Detay. (Fotoğraf: Begüm Buğdaycı).

5. Katalog

Çalışma kapsamında incelenen konutlar; ada-parcel bilgileri, adresleri, inşa tarihleri, tescil durumları, inceleme tarihleri, yapı sistemleri, tanımları, mevcut durumları ve cephe tasarımları açısından kataloglandırılmıştır. Bu bağlamda toplam on iki adet konut, söz konusu sınıflandırma doğrultusunda tanıtılmış, her birinin fotoğraf ve çizimlerine yer verilmiştir.

Katalog No: 1

Ada-Persel No: 437/11

Adres: Bel Mescit Caddesi, Fakıpaşa Mahallesi

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel dönüşüm alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 18.11.2024

Yapım Sistemi: Ahşap çatkı. Çatkı arası kerpiç ve taş dolgu. Çatı katı, ahşap çatkı arası kerpiç dolgu.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan zayıf durumdaki bina yıkılma tehlikesi arz etmektedir. Konutun girişi tuğlalarla örülerek kapatılmıştır ve özgün ahşap kapısı günümüze gelememiştir. Sağındaki bina yıkıldığı için yapının iç kısmı ve yapım sistemi gözlemlenmektedir. Arka cephenin ise büyük bir kısmı yıkılmıştır. Üst kat ve çatı katındaki pencere açıklıkları ile doğrama tipleri özgündür. Sıva ve harç dökülmeleri yoğundur.

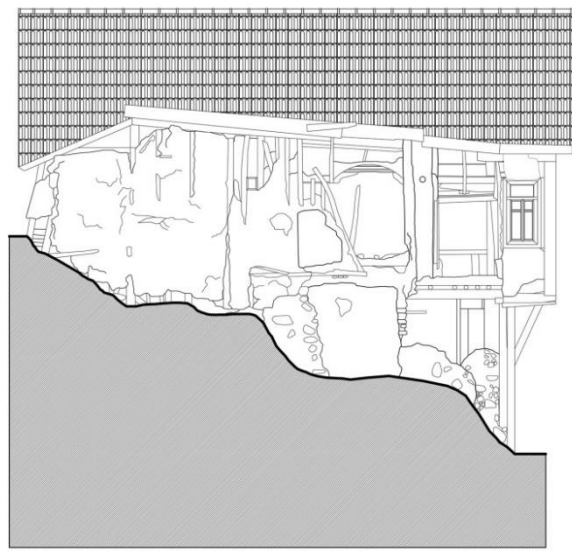
Tanım: Bitişik nizamlı konut iki kat üzeri çatı katı olmak üzere toplam üç katlıdır. Taş temel üzerinde yükselen binanın subasman kotu kesme taş kaplamadır. Alt kat pencereleri mahremiyet ve güvenlik nedeniyle yol kotundan oldukça yukarıda ve küçük ebatlıdır. Giriş orta hizada konumlandırılmıştır. Zemin katın üzerinde yapının esas yaşam alanı yükselmektedir. Bu kat çıkma şeklinde düzenlenmiştir. İkinci kat çıkması tüm cephe boyunca dışarı taşmaktadır. Çıkmanın kapı ile aynı aks üzerindeki bölümü bir niş şeklinde içeri çekilmiştir. Ayrıca çıkma beş adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Bu bölümün üzeri yarım daire formu kemerle geçilmiştir. Ön cephe, üçgen alınlıklı bir çatı katı ile sonlanmaktadır. Üçgen alınlıklı cephenin sağında ve solunda sekizgen kesitli ahşap doğrama pencere açıklıkları vardır. Orta kısımda ise çift kemerli ve üzerleri üçgen alınlıkla sonlanan pencere tasarımı görülmektedir. Çıkma düzenine bakıldığında; istikametine göre üç, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğinde çıkma özelliği göstermektedir. Çatı katının ön cephesi ahşap kaplamadır. Yapı beşik çatı ile örtülüdür. Birinci kat pencere açıklıkları daha geniştir. Ahşap doğrama pencereler kanatlı tiptedir.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50
Çizim: Kadir Deniz

Sol Yan Görünüş Ölçek: 1/50

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 17.11.2025)

Katalog No: 2

Ada-Persel No: 437/10

Adres: Bel Mescit Caddesi, Fakıpaşa Mahallesi

Tescil Durumu: Tescilli

İmar Durumu: Kentsel dönüşüm alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 1321/ M. 1903

İnceleme Tarihi: 18.11.2024

Yapım Sistemi: Taş temel üzeri ahşap karkas sistemdir. Dolgu malzemesi tespit edilememiştir.

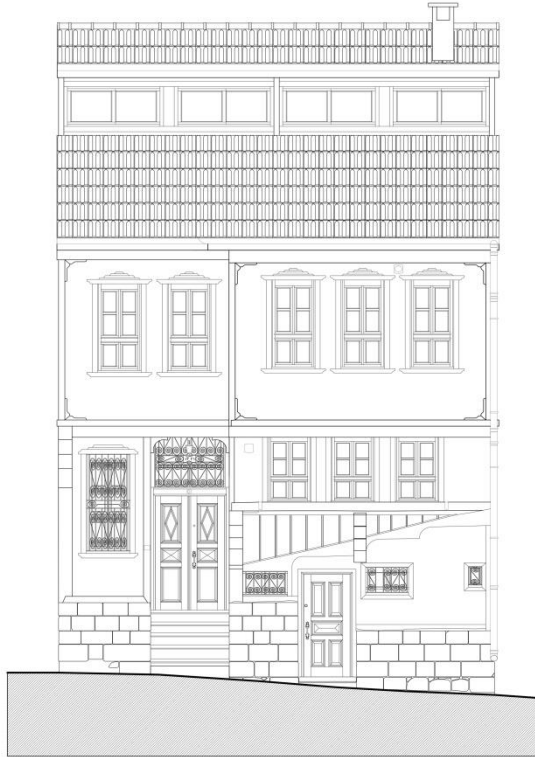
Mevcut Korunma Durumu: Yakın zamanda restore edilen konut statik açıdan iyi durumdadır ve günümüzde kullanılmaktadır.

Tanım: Bitişik nizamlı konut bodrum üzeri toplam dört katlıdır. Dördüncü kat teras bölümünden ibarettir. Subasman kotu kesme taştır. Yapının ön cephesinde iki ayrı kapısı vardır. İnşa tarihinin yazılı olduğu ve ana giriş özelliğindeki çift kanatlı ahşap kapıya geçiş, sokaktan 6 adet taş basamaklı bir merdivenle sağlanmaktadır. Binanın soluna yerleştirilen ana giriş niş içerisinde verilmiştir. Kapının solunda tek, sağında ise üçlü pencere dizisi bulunmaktadır. Depo işlevi gören ve ayrı bir kapı ile ulaşılan alt kattaki birimde de tek kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Bu bölümle beraber tüm alt kat pencereleri ferforje korkulukludur. Bir ara kat şeklinde tasarlanan ve birinci katla birleşen bölümün çıkma altı iki adet ahşap konsolla desteklenmektedir. Ayrıca çıkma altı eğimli ahşap paneller ve üç kademeli kartuşlarla hareketlendirilmiştir. Cephenin sağında kalan bu bölüme bakıldığında depo kapısının da ana giriş tasarımında olduğu gibi sola yerleştirildiği görülmektedir. Kapının solunda bir, sağında ise aralarında 85 cm mesafe ile yerleştirilmiş iki adet pencere vardır. Alt katın pencereleri enine dikdörtgen kesitlidir ve cephedeki diğer pencerelerden daha küçük ebatlıdır.

Yapının ikinci da katı çıkmalıdır. İstikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğinde çıkma özelliği göstermektedir. Girişle aynı aks üzerinde yer alan sol üst cephe ise çıkmanın gerisinde bırakılmıştır. Yalnızca bu kısım altında bir adet ahşap konsol kullanılmıştır. Burada iki adet ahşap doğramalı pencere yer alırken dışa taşkın çıkmanın cephesinde yan yana ve belirli mesafelerle yerleştirilmiş üç adet ahşap doğrama pencere bulunmaktadır. Bu kattaki pencereler ile girişin solunda yer alan pencere söveleri üçgen alınlıklıdır. Bu alınlıklar, aşağıdan yukarıya piramidal bir şekilde yerleştirilmiş dörder ahşap çıta ile elde edilmiştir. Çıkma düzenine bakıldığında; istikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğinde çıkma özelliği göstermektedir. Cephedeki hareketlilik pencereler ile alt katın sağ bölümündeki üç kademeli ahşap kartuşlarla ve katlar arasındaki ahşap silmelerle sağlanmıştır. Tüm bunların yanı sıra üçüncü kat çıkmanın etrafını dört yönde kuşatan L şeklindeki ahşap kartuşlar da cephe tasarımını hareketlendiren bir diğer unsur olmuştur. Üçüncü katın gerisinde konumlandırılmış terasta dört adet pencere bulunmaktadır. Özgün pencere açıklığını koruyamamış teras pencereleri PVC'dir. İkinci kat ve teras katı tek yöne eğimli (sundurma) çatı ile örtülüdür ve üzerleri Marsilya tipi kiremitle kaplıdır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50
Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 01.08.2025)

Katalog No: 3

Ada-Persel No: 436/30

Adres: Bel Mescit Caddesi, Fakıpaşa Mahallesi

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel dönüşüm alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 18.11.2024

Yapım Sistemi: Ahşap çatk / hımış. Ahşap çatk arası kerpiç dolgu.

Mevcut Korunma Durumu: Mevcut yol kotu ve beton kaldırım nedeniyle alt kattaki özgün tek kanatlı ahşap kapı kısmen kapatılmıştır. Alt kattaki demir doğrama kapı, pencere açıklıkları ve pencere doğramaları muhdestir. Birinci katın özgün çift kanatlı ahşap kapısı yanındaki pencereler belirli bir yüksekliğe kadar ahşap panellerle kapatılmıştır. Bu kattaki pencere açıklıkları ve doğrama tipleri özgündür. Yağmur oluğu ve elektrik kabloları gibi niteliksiz ekler cephe estetiğini bozmaktadır. Sıvalı cephenin alt yüzeylerinde sonradan yapılmış çimento sıvalı yüzeyler vardır.

Tanım: Bitişik nizamlı konut iki katlıdır ve doğrudan sokağa bakmaktadır. Evin esas yaşam alanını oluşturan üst kat, alt kata nazaran özgün dokusunu korumuştur. Binada biri alt katta avluya, diğeri ise konuta geçişin sağlandığı ana giriş olmak üzere iki ayrı kapı bulunmaktadır. Ana girişe sokaktan sekiz adet taş basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır. Merdiven alınlığı iki kenardan kesme taşlarla vurgulanmıştır. Giriş, yapının ortasında konumlandırılmış ve bir niş içerisinde, cepheden geride verilmiştir. Çıkma düzeni istikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğindedir. Girişin solunda iki adet dikdörtgen kesitli ahşap doğrama pencere yer alır. Çift kanatlı ahşap ana kapının tabla yüzeyleri baklava dilimi motiflidir ve tepe penceresi vardır. Kapının yanındaki ve cephenin sağındaki üçlü ahşap pencereler giyotin, cephenin solundaki ahşap doğrama pencereler ise kanatlı tiptedir. Alt kattaki muhdes ahşap ve PVC doğrama pencerelere beton denizlikler eklenmiştir. Bazılarının önü ferforje korkulukludur. Yapı ahşap saçakla sonlanır. Üzeri iki yöne eğimli beşik çatı ile örtülüdür. Cephede hareketlilik, pencere söveleri ve ahşap silmelerle sağlanmıştır. Giriş açıklığının iki kenarında ve cephenin iki köşesinde yer alan düşey ahşap söveler ve kare kesitli başlıkları da cephe tasarımına hareket katan diğr unsurlar olmuştur.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50

Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 01.08.2025)

Katalog No: 4

Ada-Persel No: 196/6

Adres: Can Baba Yokuşu Sokak, No: 4

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel sit alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 1904

İnceleme Tarihi: 25.12.2024

Yapım Sistemi: Ahşap çatkı arası taş ve kerpiç dolgu.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan zayıftır. Girişin üzerini örten sundurma çökük vaziyettedir.

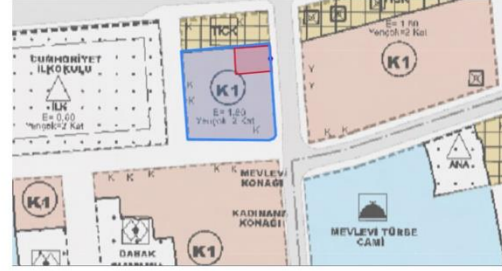
Tanım: Bitişik nizamlı konut doğrudan sokağa açılmaktadır. Eğimli bir arazi üzerinde yükselen bina bodrum kat üzeri toplam üç katlıdır. Üçüncü kat cihannüma şeklinde tasarlanmıştır. Subasman kotu kesme taştır. İnşa tarihinin yazılı olduğu ve ana giriş özelliğindeki çift kanatlı ahşap kapıya geçiş sokaktan 8 adet taş basamaklı bir merdivenle sağlanmaktadır. Merdiven tek yönden demir korkulukludur. Çift kanatlı ahşap kapı dikdörtgen tablalıdır. Ana giriş haricinde, evin alt katında sokaktan avluya ya da bahçeye geçişin sağlandığı, aynı zamanda depo işlevi de gören ayrı bir kapı bulunmaktadır. Çift kanatlı bu kapı ana kapıya kıyasla daha özensizdir. Bu kapı üzerinde yapının birinci kat çıkması vardır. Çıkma tipi istikametine göre üç, formuna göre normal, binadaki durumuna göre de oda genişliğinde özellik göstermektedir. Çıkma altı iki adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Ana giriş cephenin solunda konumlandırılmıştır. Giriş üzerindeki çatı katının cephenin gerisinde verilip diğer bölümün tek bir kütle halinde bırakılması cepheye hareketlilik katmaktadır. Giriş, ahşap doğramalı Bursa tipi kemerle sınırlandırılmış ve bir niş içerisinde verilmiştir. Kapının tepe penceresinin önündeki ferforje korkulukta Latin rakamlarıyla konutun inşa tarihi yazmaktadır. Kapının solunda dikdörtgen kesitli ahşap doğrama pencere ve hemen yanında da muhtemelen yunmalık bölümüne ait küçük mazgal bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin hemen altında ise bodrum katın ferforje korkuluklu enine dikdörtgen kesitli ahşap doğrama penceresi vardır. Tüm pencereler giyotin tiptedir. Cihannüma katı dört yöne eğimli kırma çatı ile, giriş katı üzerindeki üst örtü ise tek yöne eğimli (sundurma) çatı şeklindedir.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50
Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 01.08.2025)

Katalog No: 5

Ada-Persel No: 480/24

Adres: Akmescit Mahallesi, Adeyze Camii Sokak, No: 14

Tescil Durumu: Tescilsiz

İnşa Tarihi: 1904

İmar Durumu: Kentsel sit alanında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 25.12.2024

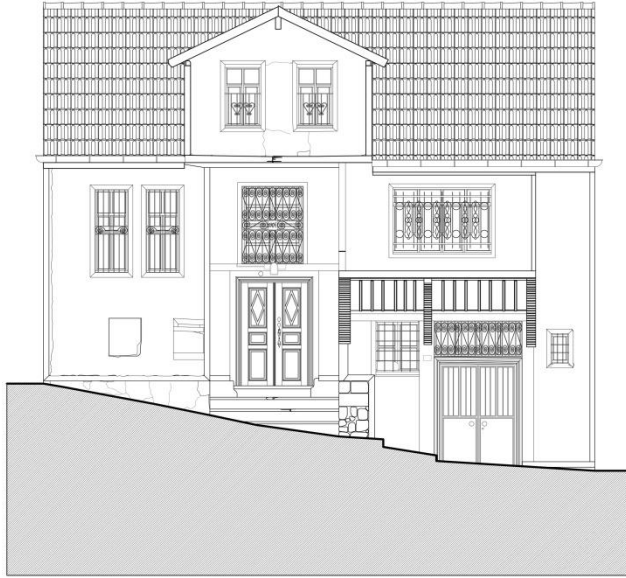
Yapım Sistemi: Tespit edilememiştir.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan genel anlamda iyi durumdadır. Konut özgün kimliğini büyük oranda korumaktadır. Cephedeki muhtesim uygulamalardan biri, tâli girişteki demir doğrama kapı ve pencere önlerine yerleştirilen alüminyum plakalardır. Çanak anten, elektrik kabloları, çinko yağmur oluğu ve plastik borular ise cephe estetiğini bozmaktadır.

Tanım: Eğimli bir arazi üzerine oturan konut bitişik nizamlıdır ve doğrudan sokağa bakmaktadır. Giriş, ara kat ve cihannüma olmak üzere toplam 3 katlıdır. Subasman kotu taştır. Konuta girişin sağlandığı ana kapı ve bahçeye geçişin sağlandığı tâli kapı olmak üzere sokaktan iki ayrı girişi vardır. Ana girişe 4 adet taş basamakla ulaşılmaktadır. Konutun eğimli topografya üzerinde yer alması nedeniyle iki ayrı giriş arasında kot farkı doğmuştur. Giriş, cephenin ortasında ve bir niş içerisinde konumlandırılmıştır. Solunda ara kat odalarına ait dikdörtgen kesitli, ahşap doğramalı ve kanatlı tipte iki adet pencere yer almaktadır. Söveli bir niş içerisine alınan bu pencerelerin alt hizasında ise daha küçük ebatla kareye yakın dikdörtgen kesitli ikişer pencere vardır. Buradaki pencere önleri alüminyum plakalarla kapatılmıştır. Girişin sağında ise çıkma şeklinde düzenlenmiş ara katın bir odası bulunmaktadır. Bu cephede enine dikdörtgen kesitli, ahşap doğramalı ve kanatlı tipte bir adet pencere mevcuttur. Bu pencere de yapı genelinde olduğu gibi ahşap söveli bir niş içerisine alınmıştır. Çıkma düzenine bakıldığında; istikametine göre üç, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğinde özellik göstermektedir. Çıkma altı üç adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Bu iki konsol alt kattaki kapının sövesiyle birleşmektedir. Demir doğrama kapının üst hizasında ahşap doğrama ve enine dikdörtgen kesitli bir tepe penceresi vardır. Kapının solunda dikdörtgen kesitli ahşap doğramalı ve kanatlı tipte bir pencere mevcuttur. Sağında ise bir adet mazgal pencere bulunmaktadır. Çift kanatlı ana giriş kapısı üzerinde de kareye yakın dikdörtgen formda bir tepe penceresi görülmektedir. Bu pencere önündeki ferforje korkuluk üzerinde ise Latin rakamlarıyla yazılı inşa tarihi dikkati çeker. Ayrıca, kırık bir şekilde günümüze ulaşabilmiş kadın başı? şeklinde bir kapı tokmağı vardır (Tablo 1). Niş içerisine alınmış kemerli giriş açıklığı ve kemer köşeliklerinin iki yanındaki torna sarkıtlar cephedeki hareketliliği sağlamaktadır. Yatay ve dikey ahşap hatıllarla çerçevelenen ikinci kat ahşap saçakla sonlanır. Binanın üzeri iki yöne eğimli beşik çatı ile örtülüdür. Yapının ortasında yükselen cihannüma ise beşik çatılıdır. Cihannümanın ön cephesinde niş içerisinde verilmiş ahşap söveli iki adet dikdörtgen kesitli pencere vardır. Pencere önleri ferforje korkulukludur. Bu kat, giriş açıklığından hafif dışa taşkın olarak tasarlanmıştır. Cephenin tamamı sıvalı ve badanalıdır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50
Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 13.08.2025)

Katalog No: 6

Ada-Persel No: 185/80-81

Adres: Akmescit Mahallesi, Terakki Sokak, No:30

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel sit alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 25.12.2024

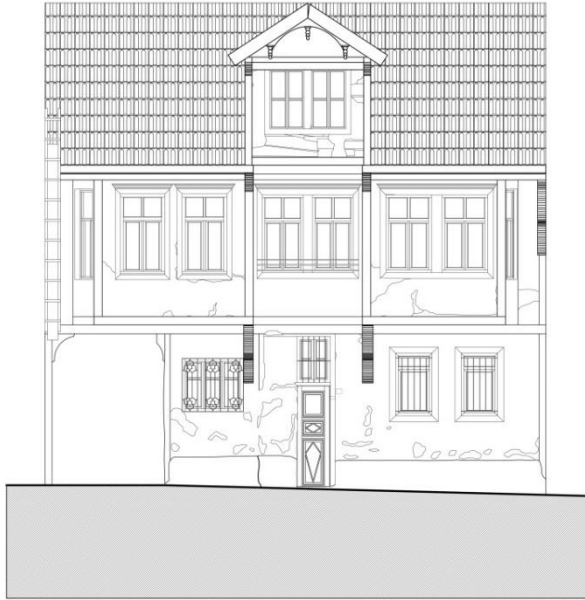
Yapım Sistemi: Cihannüma katı ahşap karkas arası taş ve hımsı dolgudur. Ön yüzeyi ise ahşap kaplamadır. Yapının ana beden duvarındaki yapım sistemi tespit edilememiştir. Kıtıklı harç ve sıva kullanılmıştır.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan zayıftır. Çatıda çökme mevcuttur. Yapı özgün kimliğini büyük oranda koruyarak günümüze gelmiştir. Ancak zemin kattaki muhdes PVC doğrama pencere uygulamaları özgün dokuya zarar vermektedir. Geçit üzerinde yer alan çıkmanın sokağa bakan bir penceresi sonradan kapatılmıştır. Sıva ve boya dökülmeleri mevcuttur.

Tanım: Geçitli konut tipolojisinde yer alan konut, zemin, birinci ve çatı katı olmak üzere toplam 3 katlıdır. Üçüncü kat cihannüma şeklinde düzenlenmiştir. Taş temel üzerinde yükselen konutun subasman seviyesi Edelputz sıvalıdır. Sol kısım, başka bir sokağa açılan kemerli açıklıktan oluşmaktadır ve bir geçit özelliği göstermektedir. Yapının girişi ortada yer almaktadır. Tek kanatlı ahşap kapının üst hizasında dikdörtgen formda bir tepe penceresi bulunmaktadır. Kapının sol tarafında dikdörtgen kesitli ahşap doğramalı ve kanatlı tipte bir adet, sağında ise dikdörtgen kesitli iki adet PVC doğrama pencere vardır. Evin esas yaşam alanını oluşturan birinci kat cephe düzenlemesine bakıldığında, sağ ve sol bölümdeki odaların çıkma şeklinde tasarlandığı görülür. Çıkmaların bir köşesi pahlıdır. Kapı ile aynı aksta yer alan orta bölüm ise cephenin gerisinde, bir niş içerisinde verilmiştir. Sol kısımdaki çıkma da geçitin üzerinde yükselmektedir. Çıkmaların düzeni; istikametine göre üç, formlarına göre köşeleri pahlanmış, binadaki durumlarına göre ise oda genişliğince özellik göstermektedir. Her iki çıkma da bir köşesinden bir adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Çıkmaların ön cephedeki söveli pencereleri Neoklasik üslupta tasarlanmıştır. Tüm pencereler ahşap söveli bir niş içerisinde yer almaktadır. Birinci kat ahşap saçakla sonlanmaktadır ve üzeri tek yöne eğimli (sundurma) çatı ile örtülüdür. Sağ ve sol köşe bitişlerine yerleştirilmiş torna sarkıtlı ahşap konsollar ise hareket unsuru olmuştur. Yapının merkezinde, cephenin orta hizasında yükselen cihannüma hafif dışarı taşını yapılmaktadır. Alttan iki adet ahşap konsolla desteklenen cihannümanın ön cephesinde, niş içerisine yerleştirilmiş ahşap doğramalı ve kanatlı tipte ikişer pencere bulunmaktadır. Üzeri beşik çatılıdır. Cihannüma yarım daire formu alınlıkla sonlanır. Bu alınlık da beşik çatının ahşap üçgen alınlığı içerisinde yer almaktadır. Ayrıca çatının ahşap üçgen alınlığı, iki köşeden ve merkezden torna sarkıtlarla hareketlendirilmiştir. Alınlığın iki kenarı da alttan birer ahşap konsolla desteklenmiştir. Cihannümanın ön cephesi haricinde iki yana bakan birer penceresi mevcuttu. Bu pencereler de ahşap doğramalı ve kanatlı tiptedir. Çatı üzerleri Marsilya tipi kiremitle kaplıdır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50
Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 13.08.2025)

Katalog No: 7

Ada-Persel No: 484/9

Adres: Kale Caddesi, Akmescit Mahallesi, No: 13

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel sit alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 25.12.2024

Yapım Sistemi: Ahşap çatı arası kerpiç dolgu. Çatı katı ahşap karkas sistem.

Mevcut Korunma Durumu: Çatı statik açıdan zayıftır. Çatıdaki ahşap dikme yapıdan ayrılmıştır. Cihannümanın ön cephesinde yer alan korkuluklar yıkılmıştır. Sıva dökülmeleri mevcuttur.

Tanım: Bitişik nizamlı konut kesme taş temel üzerinde yükselmektedir. Üç katlı bina doğrudan sokağa açılmaktadır. Giriş yapının sol tarafına konumlandırılmıştır. Konut kıtıklı harç ile sıvalıdır. İkinci katın tümü çıkma şeklindedir ve çıkma altı üç adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Üçüncü kat ise balkon şeklinde tasarlanmıştır. Cephe düzenlemesine bakıldığında sola yerleştirilen çift kanatlı ahşap kapının sağında iki adet dikdörtgen kesitli ve ahşap doğramalı pencerenin yer aldığı görülmektedir. Giriş kapısı üzerinde yatay dikdörtgen kesitli bir tepe penceresi bulunmaktadır. Alt kat pencereleri ve kapının tepe penceresi ferforje korkuluklarla korunmaktadır. Çıkma şeklinde düzenlenen ikinci katta ise yan yana ve belirli mesafelerde yerleştirilmiş üç adet dikdörtgen kesitli ahşap doğrama pencere vardır. Bu kat pencereleri Neoklasik üslup özelliği gösteren sövelerle çevrelenmiştir. Çıtalı pencere önlerinde ahşap kafes korkuluklar mevcuttur. Ortadaki kafes yüzeyinde baklava dilimi motifi dikkati çeker. Tüm korkulukların tepesi dış bükey kıvrımla yükseltilmiştir. Ayrıca ikinci kat çıkma altı üçer adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Çıkma tipi istikametine göre üç, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğince çıkma özelliği göstermektedir. Balkon katında ise çift kanatlı ahşap doğrama kapı merkeze alınmış ve iki yanına da dikdörtgen kesitli birer pencere yerleştirilmiştir. Üç yönden açık bırakılan balkonun tornalı ahşap korkulukları vardır. Ancak ön cephedeki korkuluklar yıkıldığı için günümüze gelememiştir. Üçer yarım daire formlu kemer açıklığı ile hareketlendirilen balkon üçgen alınlıklı saçakla sonlanır. Kemer yüzeyleri ahşap kaplamadır. Yapının üzeri beşik çatı ile örtülüdür. Çatı üzeri Marsilya tipi kiremitle kaplıdır. Cephedeki hareketlilik çıkma altındaki ahşap konsollar, pencereler, ahşap kafes pencere korkulukları, ahşap hatıllar ve balkondaki üçlü kemer açıklığı ile sağlanmıştır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50
Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 17.11.2025)

Katalog No: 8

Ada-Persel No: 492/12

Adres: Kale Caddesi, Akmescit Mahallesi, No:13

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel sit alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 12.01.2025

Yapım Sistemi: Tespit edilememiştir.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan iyi durumdadır. Özgün kimliğini büyük oranda korumaktadır. Ön cephedeki giriş kapısı muhdestir. Yan cephedeki doğalgaz kutusu ile pencereye sonradan açılan plastik baca estetik görünümü bozmaktadır. Çimento sıva uygulamaları da yapıya zarar vermektedir.

Tanım: Eğimli bir arazi üzerinde yükselen bitişik nizamlı konut üç katlıdır. Ön ve bir yan cephesi doğrudan sokağa açılmaktadır. Ön cephe girişi yapının ortasına konumlandırılmıştır. Muhdes demir doğrama kapının üst hizasında sekizgen formda ve ferforje korkuluklu bir tepe penceresi bulunmaktadır. Kapının sağında, biri enine dikdörtgen kesitli ve kanatlı tipte diğeryse dikdörtgen kesitli ve giyotin tipte olmak üzere iki farklı ebatta pencere vardır. Sol tarafta ise enine dikdörtgen kesitli ve kanatlı tipte bir pencere mevcuttur. Birinci kat pencerelerinin alt hizasında bodrum kata ait toplam dört adet mazgal pencere daha yer almaktadır. Esas yaşam alanını oluşturan ikinci katta ise iki ayrı çıkma tasarımı dikkati çeker. Alt kat pencereleri ile aynı aksta bulunan çıkmalardan yan cephe ile birleşeni daha geniş tutulmuştur. Her ikisinde de enine dikdörtgen kesitli ve kanatlı tipte birer pencere vardır. Çıkmalar istikametlerine göre üç, formlarına göre normal, binadaki durumlarına göre ise oda genişliğince özellik göstermektedir. Çıkma altları ahşap konsollarla desteklenmiştir. Ana giriş ile aynı aksta yer alan orta bölümde ise küçük ebatta bir mazgal pencere dikkati çeker. Yan cephe ile birleşen sağ kanattaki çıkmanın konsollarından biri yan cephe çıkmasını da desteklemektedir. Doğrudan sokağa bakan yan cepheye bakıldığında ise yine ön cephe tasarımında olduğu gibi girişin merkeze alındığı dikkati çeker. Eğim ve mevcut yol kotu nedeniyle kapının alt hizası yol hattının gerisinde kalmıştır. Tek kanatlı ahşap kapının iki yanında ve bitişğinde dikdörtgen kesitli birer giyotin pencere vardır. Kapının üst hizasında ise kareye yakın dikdörtgen formda giyotin tepe penceresi mevcuttur. Cephenin sağında ikişer giyotin pencere ve alt hizalarında da ikişer mazgal pencere bulunmaktadır. Cephenin soluna ise bir adet giyotin pencere yerleştirilmiştir. Üst katta sağ ve sol kanatta iki ayrı çıkma vardır. Çıkmalar istikametlerine göre üç, formlarına göre normal, binadaki durumlarına göre ise oda genişliğince özellik göstermektedir. Buradaki çıkma altları da ahşap konsollarla desteklenmiştir. Tüm pencereler ahşap söveli bir niş içerisinde. Üst katın tüm pencereleri kanatlı tiptedir. İki kanattaki çıkmalar nedeniyle orta alan bir niş içerisinde gibi görünmekte ve cepheye hareketlilik katmaktadır. Konut ahşap saçakla sonlanır. Üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Ana kapı üzerindeki sekizgen tepe penceresi, çıkmalar ve yatay ile dikey ahşap hatılar cepheye hareket katan unsurlardır. Konutun subasman kotu Edelputz sıvalı ve boyalıdır. Cephenin tamamı sıvalı ve badanalıdır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50
Çizim: Kadir Deniz

Sağ Yan Görünüş Ölçek: 1/50

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 17.11.2025)

Katalog No: 9

Ada-Persel No: 574/6

Adres: Burmalı Mahallesi, Hisaraltı Sokak, No:16

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel dönüşüm alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 25.12.2024

Yapım Sistemi: Ahşap karkas arası kerpiç dolgu.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan iyi durumdadır. Sıva ve harç dökülmeleri yoğundur. Ahşap doğrama özgün kapı ve kafeslerde tahribat gözlenmiştir.

Tanım: Bitişik nizamlı ve iki katlı konut doğrudan sokağa bakmaktadır. Subasman kotu kesme taştır. Oldukça yalın cephe düzenlemesinde ana giriş sağ tarafta konumlandırılmıştır. Tek kanatlı ahşap doğrama kapının üzerinde kare kesitli ve üzeri ferforje korkuluklu bir tepe penceresi mevcuttur. Kapının solunda iki adet dikdörtgen kesitli ahşap doğrama pencere yer almaktadır. Sağdaki bir adet pencere ise tepe penceresiyle aynı hizadadır ve diğer iki pencereye kıyasla daha küçük ebatlıdır. Alt kat pencerelerinin önünde yer alan ahşap kafeslere sonradan ferforje korkuluklar eklenmiştir. Tamamı çıkma şeklinde düzenlenen ve evin esas yaşam alanını oluşturan ikinci katta ise yan yana ve belirli aralıklarla yerleştirilmiş pencere dizisi görülmektedir. Dikdörtgen kesitli ahşap doğrama pencereler üstten dilimli söveler ile sınırlandırılmıştır. Sövelerin ortasına hizalandırılmış yatay dikdörtgen alınlıklar Neoklasik üslup özelliği göstermektedir. Sağdaki ve soldaki pencere önlerinde ahşap kafes korkuluklar mevcuttur. Çıkma altı üç adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Buradaki konsol altları da impost başlıklı sütunçelere bağlanmaktadır. Çıkma tipi istikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğinde özellik göstermektedir. Cephe tasarımının önemli bir parçasını oluşturan bu üç ayrı sütunçeli konsol düzenleri düşey hareketliliği sağlamaktadır. Günümüze sağlam bir şekilde ulaşabilmiş bir korkuluğun göbeğinde baklava dilimi motifi dikkati çeker. Pencerelerin alt hizalarında alınlıklar dört köşeden dilimli ahşap kartuşlarla çevrelenmiştir. Cephe tasarımındaki hareket unsurlarından birini de bu pencere tasarımları teşkil eder. Alt kat ile üst kat arasını yatay ahşap hatıl ayırmaktadır. İkinci kat cephesini dört yönden kuşatan dilimli ahşap kartuşlar da bezeme unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapı ahşap saçakla sonlanmakla birlikte üzeri tek yöne eğimli (sundurma) çatı ile örtülüdür. Çatının üzeri ise Marsilya kiremitle kaplıdır. Cephe kırıktı harç ve sıva kullanılmıştır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50

Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)

(Erişim tarihi: 17.11.2025)

Katalog No: 10

Ada-Persel No: 336/18

Adres: Mecidiye Mahallesi, 4 Sokak, Sahipata İlkokulu karşısı.

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Mısri dönüşüm alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 18.01.2025

Yapım Sistemi: Ahşap karkas sistem. Dolgu malzemesi tespit edilememiştir.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan iyi durumdadır. Büyük oranda özgün durumunu koruyan konutun tâli kapısı muhdestir. Çinko yağmur oluğu ve boru, yapı estetiğine zarar vermektedir.

Tanım: Bitişik nizamlı konut doğrudan sokağa açılmakla birlikte iki katlıdır. Ön cephesi ve bir yan cephesi sokağa, arka cephesi ise bahçeye bakmaktadır. Yan cephe, sokak ile bahçe arasında duvarla sınırlandırılmıştır. Konutun girişi cephenin soluna konumlandırılarak cephenin gerisinde kalacak şekilde, bir niş içerisinde verilmiştir. Ana kapıya sokaktan L biçimli ve 11 adet taş basamaklı bir merdivenle sağlanır. Merdiven tek yönden demir korkulukludur. Çift kanatlı ve ahşap doğrama ana giriş kapısı sola yerleştirilmiştir. Kapının üst hizasında küçük ebatta boyuna dikdörtgen kesitli bir tepe penceresi yer almaktadır. Bunun yanı sıra kadın eli biçiminde demir bir kapı tokmağı vardır (Tablo 1). Kapının sağında ahşap bir niş içerisine yerleştirilmiş iki adet ahşap doğrama giyotin pencere bulunmaktadır. Pencerele ile aynı aksta, doğrudan sokağa açılan ikinci bir kapı daha mevcuttur. Tek kanatlı kapı doğraması sonradan değiştirilerek demir doğrama kapıya dönüştürülmüştür. Ön cephe tasarımına bakıldığında, cephe arkasına çekilen girişin ikişer yarım daire formu ahşap kemerle hareketlendirildiği dikkati çeker. Kemerler alt hizadan torna sarkıtlarla bezenmiştir. Cephenin sağında yer alan ve evin esas yaşam alanını oluşturan ikinci kat ise oda boyunca çıkma şeklinde tasarlanmıştır. Alt katında kareye yakın dikdörtgen kesitli bir ahşap doğrama pencere görülmektedir. Çıkma üzerinde de yine benzer formda bir pencere yerleştirilerek hareketlilik sağlanmıştır. Çıkmanın sokağa bakan penceresinin yanı sıra giriş kapısı yönünde de tıpkı kapının yanında yer alan ahşap giyotin pencereler ile benzer tipte bir penceresi vardır. Ayrıca çıkma altı ikişer ahşap konsolla desteklenmiştir. Sokağa bakan yan cephede ise zemin ve üst kat cephe düzenlemesi simetrik bir anlayışla yerleştirilmiş ikişer pencere dizisinden oluşmaktadır. Üst katın tamamı oda genişliğinde çıkma şeklinde sokağa taşmaktadır ve çıkma altları iki adet ahşap konsolla desteklenmektedir. Çıkmayı oluşturan odalardan biri diğerinin gerisine alınarak vurgulanmıştır. İstikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise oda genişliğince çıkma özelliği göstermektedir. Alt kat pencereleri ferforje korkulukludur. Cephe yüzeyleri yatay ve dikey ahşap hatıllarla kartuşlanmıştır. Bu cephedeki pencereler kanatlı tiptedir ve söveli bir niş içerisinde yer almaktadır. Cephe tasarımındaki hareketlilik kemerlerde yer alan torna sarkıtlar, ahşap konsol ve ahşap hatıllar ile sağlanmıştır. Kadın eli biçiminde demir kapı tokmağı da estetik ve zarif bir etki bırakmaktadır. Yapı geniş ahşap saçakla sonlanır ve üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Sokağa bakan ön ve yan cephenin tamamı Edelputz sıvalıdır.

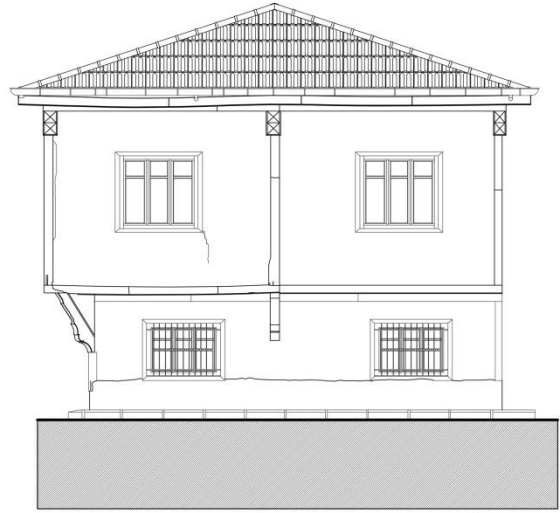

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

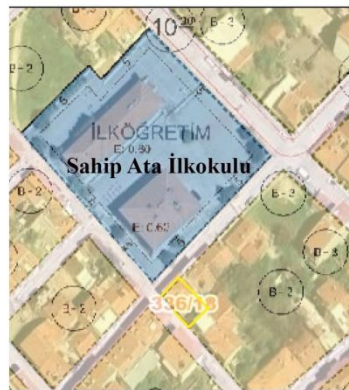

Çizim: Kadir Deniz

Ön Görünüş Ölçek: 1/50

Sağ Yan Görünüş Ölçek: 1/50

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 17.11.2025)

Katalog No: 11

Ada-Persel No: 491/10

Adres: Kale Caddesi, Akmescit Mahallesi, No: 20

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Kentsel dönüşüm alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 1907

İnceleme Tarihi: 20.01.2025

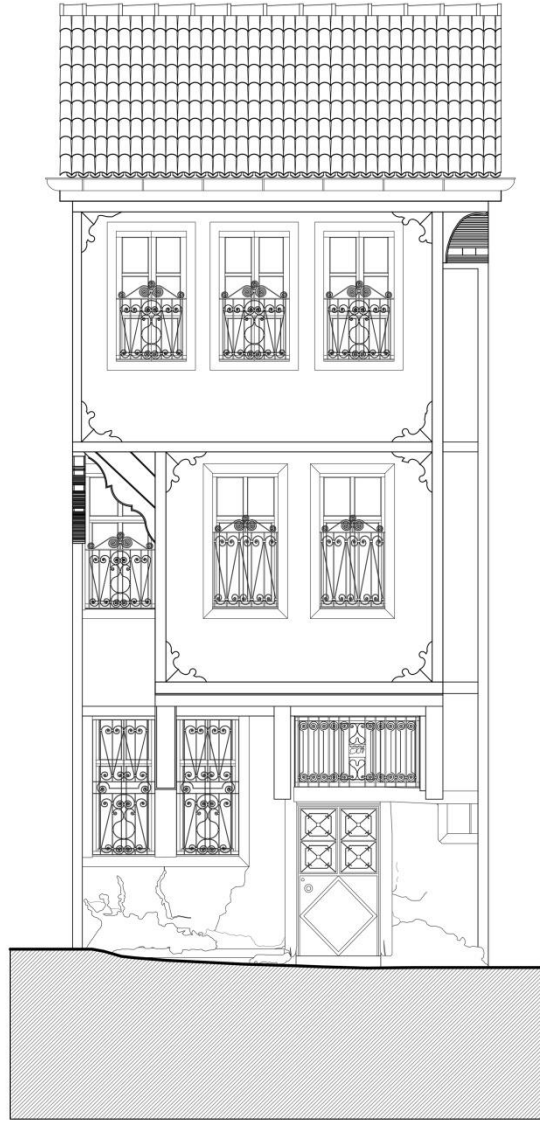
Yapım Sistemi: Ahşap karkas arası kerpiç dolgu.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan iyi durumdadır. Yapı genel olarak özgün kimliğini korumaktadır. Konutun giriş kapısı muhdestir. Ayrıca beton kapı eşiği sonradan eklenmiştir. Çimento sıva müdahalesi tespit edilmiştir. Saçak üzerindeki çinko yağmur oluğu yapı estetiğine zarar vermektedir.

Tanım: Bitişik nizamlı konut üç katlıdır ve doğrudan sokağa açılmaktadır. Giriş cephenin sağına konumlandırılmıştır. Kapının solunda iki adet dikdörtgen kesitli ahşap doğrama pencere vardır. Sağında ise muhtemelen yunmalık bölümüne ait mazgal pencere bulunmaktadır. Tek kanatlı demir doğrama kapının üst hizasında enine dikdörtgen kesitli ahşap doğrama bir tepe penceresi mevcuttur. Burada Latin rakamlarıyla konutun inşa tarihi verilmiştir. Evin esas yaşam alanını oluşturan ikinci ve üçüncü katlar çıkma şeklinde tasarlanmıştır. Çıkmalar istikametlerine göre iki, formlarına göre normal, binadaki konumlarına göre ise oda genişliğinde özellik göstermektedir. Evin en hareketli cephesini ikinci kattaki çıkma düzeni meydana getirmektedir. Burada oda genişliğinde sokağa taştan çıkmanın sol kısmı cephenin gerisinde bırakılmıştır. Ayrıca üçüncü kat çıkmanın altını destekleyen iki adet ahşap konsolun kesişmesiyle burada bir köşe pahlı oluşturulmuştur. Köşe pahlı içerisinde kalan mekânda kanatlı tipte bir adet ahşap doğrama pencere vardır. Çıkma cephesi üzerinde ise iki adet dikdörtgen kesitli kanatlı tipte ahşap doğrama pencere yerleştirilmiştir. Ahşap söveli pencereler niş içerisinde verilmiştir. Bunu yanı sıra çıkmanın sağ köşesinde sokağa bakan bir penceresi daha vardır. İkinci kat çıkma altları üç adet ahşap konsolla desteklenmiştir. Cephe yüzeyi dört köşeden dilimli ahşap kartuşla çerçevelenmiştir. Benzer tasarım üçüncü kat çıkmasında üçlü pencere düzeniyle tekrarlanmıştır. Ancak cephedeki hareket unsuru üçüncü kat çıkmanın sol alt hizasında yer alan bölümün cephe gerisinde verilmesi ve pahlılaşmasıyla sağlanmıştır. Benzer bir anlayış üçüncü kat çıkmanın sağ üst köşesinde de dikkati çekmektedir. Fakat buradaki pahlı, konsol kesişimiyle ortaya çıkmamıştır. Tüm pencere önleri ferforje korkulukludur. Hareketli bir cephe tasarımına sahip konutta yatay ve dikey ahşap hatıl kullanımı da önemli hareket unsurlarından birini oluşturmuştur. Genel hatlarıyla bakıldığında ikinci katın sol tarafındaki pahlı köşesi ile üçüncü katın sağ köşesindeki pahlı yüzeyler cepheye asimetrik bir hareket katmıştır. Konut, geniş ahşap saçakla sonlanır. Üzeri tek yöne eğimli (sundurma) çatı ile örtülüdür. Çatının üzeri ise Marsilya tipi kiremitle kaplıdır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Ön Görünüş Ölçek: 1/50

Çizim: Kadir Deniz

(eimar.afyon.bel.tr)
(Erişim tarihi: 13.08.2025)

Katalog No: 12

Ada-Persel No: 552/80

Adres: Dairecep Mahallesi, Hamam Sokak

Tescil Durumu: Tescilsiz

İmar Durumu: Mısri dönüşüm alanında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 20. yüzyılın ilk çeyreği

İnceleme Tarihi: 18.01.2025

Yapım Sistemi: Kesme taş temel üzeri ahşap karkas sistem.

Mevcut Korunma Durumu: Statik açıdan iyi durumdadır. Alt kat pencere açıklıkları sonradan genişletilmiştir. Boru ve metal aksamlar cephe estetiğini bozmaktadır.

Tanım: Bitişik nizamlı konut zemin, ara ve birinci kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Ön ve yan cephesi doğrudan sokağa açılmaktadır. Konutun ana ve tâli olmak üzere iki farklı girişi vardır. Ana giriş yapının solunda konumlandırılmıştır. Çift kanatlı ahşap doğrama kapının üst hizasında sekizgen formlu ve ahşap kafesli bir tepe penceresi bulunmaktadır. Tepe penceresinin iki yanında da aynı hizada birer dikdörtgen kesitli ahşap doğrama pencere yer almaktadır. Ana giriş dilimli çift kemerli bir açıklığın oluşturduğu niş içerisinde. Ahşap konsollarla elde edilen bu kemer açıklıklarında ise iki adet torna sarkıt mevcuttur. Ayrıca tablalı özgün kapının üst tablalarında iki adet 8 şeklinde madeni kapı tokmağı yer almaktadır (Tablo 1). Cephenin sağında, tepe penceresi hattında kare kesitli ve kafes korkuluklu bir pencere ile alt hizasına yerleştirilmiş iki adet kanatlı tipte enine dikdörtgen kesitli bir penceresi vardır. Esas yaşam alanını oluşturan üst kat ise iki ayrı gönye çıkma şeklinde düzenlenmiştir.

Sağ kanattaki çıkma istikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre gönye çıkma özelliğindedir. Buradaki çıkma alttan tek bir ahşap konsolla desteklenmiştir. Ön cepheye bakan bir adet penceresi kanatlı tipte ve enine dikdörtgen formda, yandaki penceresi ise yine kanatlı tipte ve dikdörtgen formdadır. Sol kanattaki çıkmanın ön cephesinde ise yan yana yerleştirilmiş dört adet kanatlı tipte dikdörtgen kesitli pencere yer almaktadır. Çıkma, istikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise gönye çıkma özelliği göstermektedir. Buradaki çıkma aynı zamanda yan cephe tasarımının da bir parçasını oluşturmaktadır. Çıkma altı tek bir ahşap konsolla desteklenmiştir. Sokağa bakan yan cephe de tâli kapının sola konumlandırıldığı görülür. Tek kanatlı ahşap kapının sağında enine dikdörtgen, solunda ise kare kesitli iki farklı ebatta penceresi vardır. Bu pencereler yol kotundan yukarıda ve küçük ebatta tutulmuştur. Birinci katın tamamı ön cephedeki gibi dışa taşkın şekilde verilmiştir. Bu cephede iki farklı çıkma düzeni karşımıza çıkmaktadır. Bir odanın çıkması istikametine göre üç, formuna göre normal, binadaki durumuna göre oda genişliğinde çıkma özelliği gösterirken yanındaki diğer çıkma istikametine göre iki, formuna göre normal, binadaki durumuna göre ise gönye çıkma özelliği göstermektedir. Her iki çıkma da tek köşeden birer ahşap konsolla desteklenmiştir. Oda genişliğince çıkmanın sokağa bakan cephesinde enine dikdörtgen kesitli kanatlı tipte bir adet pencere, yandaki dar köşelerinde ise dar ve dikdörtgen kesitli bir pencere yer alır. Gönye çıkmada yan yana yerleştirilmiş iki adet kanatlı tipte ve dikdörtgen kesitli pencere bulunmaktadır. Oda genişliğince çıkmayla aynı aksta bulunan ara kat düzenlemesinde ise yan yana yerleştirilmiş üçlü pencere dizisi bulunmaktadır. Bu pencereler tepeden Neoklasik üslup özelliği gösteren alınlıkla çevrelenmiştir. Gönye çıkma ile aynı aksta yer alan ara kat cephesinde de bir adet kanatlı tipte dikdörtgen kesitli bir pencere vardır. Bina ahşap saçakla sonlanır. Cephedeki hareketlilik çıkmalarla, ahşap hatırlarla ve pencere düzenlemeleriyle verilmiştir. En hareketli cephesi ön

cephedir. Buradaki en dikkat çekici uygulama giriş düzenlemesinde karşımıza çıkmaktadır. Çıkma düzenleriyle cepheye asimetrik görünüm ve hareketlilik kazandırılmıştır. İki ayrı cephesi de tek yöne eğimli (sundurma) çatılıdır ve üzerleri Marsilya tipi kiremitle kaplıdır.

Fotoğraf: Begüm Buğdaycı

Çizim: Kadir Deniz

Ön Görünüş Ölçek: 1/50

Sağ Yan Görünüş Ölçek: 1/50

(eimar.afyon.bel.tr)

(Erişim tarihi: 13.08.2025)

Değerlendirme ve Sonuç

Araştırma sahasında yer alan Fakıpaşa, Burmalı ve Dairecep mahalleleri yilankâvi; Akmescit ve Mecidiye Mahalleleri ile Can Baba Yokuşu Sokak ızgara plan özelliği göstermektedir. Çalışmada ele alınan konutlar ağırlıklı olarak ızgara plan şemasına sahip sokak dokusu içerisinde yer almaktadır.

Geleneksel Afyonkarahisar konutlarında yapılan bir araştırmaya göre konutların cephe tipolojisi açısından sıklıkla “*zemin üstünde birinci katta çıkma yapma*” özelliği gösterdiği anlaşılmıştır (Özgündüz, 1986, s.18-20), (Aliağaoğlu, 2003, s.71, 73). Çalışma kapsamında incelenen 12 adet konutun çıkma özelliklerine bakıldığında istikametlerine göre iki (Kat. No. 2, 3, 9, 10, 11) ve üç (Kat. No. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 12); formlarına göre normal ve köşeleri pahlı; binadaki durumlarına göre ise oda genişliğinde ve gönyeli olmak üzere çeşitli tipte çıkmalar saptanmıştır. Çalışmada karşımıza çıkan en yaygın tip normal form özelliği gösteren çıkmalardır. Yalnızca bir örnek formu açısından köşeleri pahlanmış tiptedir (Kat. No. 6). Binadaki durumlarına göre ağırlıklı olarak oda genişliğinde özellik sunan çıkmalardan yalnızca birinde gönyeli tip dikkati çeker (Kat. No. 12). Bu çeşitlilik ise geleneksel Afyonkarahisar konutlarında çıkmaların yalnızca estetik bir öge olarak değil, aynı zamanda arsa-sokak ilişkisi ve komşu yapılarla gözetilen mesafe gibi faktörlere bağlı gelişen bir çözüm arayışı olduğunu da göstermektedir.

Araştırmaya konu olan konutlar; tek yöne eğimli (sundurma), (Kat. No. 2, 5, 9, 11, 12), beşik (Kat. No.1, 3, 7) kırma (Kat. No. 8, 10), hem sundurmalı hem de kırma çatılı (Kat. No.4), hem sundurmalı hem de beşik çatılı (Kat. No. 6) olmak üzere beş farklı tiptedir. Kırma çatılı örtülü bazı konutlarda çatı odası da denilen cihannüma katı bulunmaktadır (Öztank, 2005, s. 25). İncelenen konutlardan ikisi bu tiptedir (Kat. No. 5, 6). Ayrıca araştırma sahasında incelediğimiz

iki konutun çatı katında cihannüma bulunmaktadır (Kat. No. 5, 6). Bu durum da kentte gözlemlenen yerel çatı tiplerinden birini yansıtmaktadır.

Çalışmada incelenen dört konutun subasman seviyesi Edelputz sıvalı (Kat. No. 6, 8, 10, 12), altı konutun da taş kaplamadır (Kat. No. 1, 2, 4, 5, 7, 9). İki örneğin tamamı sıvalı bırakılmıştır (Kat. No. 3,11). Subasman seviyelerindeki bu malzeme çeşitliliği, Afyonkarahisar konutlarında iklim koşullarının etkisi ile birlikte dönemsel müdahaleleri göstermektedir. Edelputz sıvalı subasman uygulamaları, 20. yüzyıl başlarında yaygınlaşan modernleşme etkilerini yansıtmaktadır. Tamamı sıvalı bırakılan konutlar ise büyük olasılıkla ekonomik tercihler doğrultusunda günümüze yakın bir dönemde yapılmışlardır.

Konutlar yapım tekniği açısından ele alındığında; ahşap karkas (Kat. No. 2, 9, 10, 11, 12) ve ahşap çatkı sistem (Kat. No. 1, 3, 4, 7) olmak üzere iki farklı teknik karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen üç konutun ise yapım tekniği saptanamamıştır (Kat. No. 5, 6, 8). Dolgu malzemesi olarak taş, kerpiç ve tuğla kullanılmıştır. Ancak yaygın olarak kullanılan dolgu malzemesi kerpiçtir. Horasan harcı ve kıtıklı sıva uygulamaları da konutlarda yaygın olarak görülmektedir. Bu bağlamda incelenen 12 konut da yerel yapım sistemlerini yansıtmaktadırlar.

İncelenen konutların tamamına doğrudan sokaktan ulaşılmaktadır. Ayrıca merdivenli, merdivensiz ve taş basamaklı olmak üzere üç farklı giriş tasarımı bulunmaktadır. Konutların yedisinde kapı önüne yerleştirilen taş basamak vardır (Kat. No. 1, 2, 5, 8, 9, 11, 12). Bunlardan üçü tek yönden merdivenli (Kat. No. 3, 4, 10) diğer ikisi ise basamaksız ve merdivensiz, doğrudan kapı eşiği ile geçişin sağlandığı uygulamalardır (Kat. No. 6,7). Bu tasarım çeşitliliği, cephe düzenlemelerinin yanı sıra literatürde paylaşılan eğitim-topografya ilişkisini de desteklemektedir.

Kapılarda ana giriş ve tâli giriş olarak iki ayrı geçiş ve doğrama tipi tespit edilmiştir. Ana giriş kapıları genellikle çift kanatlı ve tablalıdır. Depo veya bahçe kapıları ise çoğunlukla tek kanatlı tiptedir. Ancak incelenen konutlardan ikisi istisnai durumdadır. Birinin depo/bahçe kapısı çift kanatlı ve yalındır (Kat. No.4). Diğerinin ise özgün kapısı günümüze ulaşamamıştır (Kat. No. 5). Özgün ana kapısı (Kat. No. 1, 11) ve depo/bahçe kapısı günümüze gelememiş iki ayrı konut vardır (Kat. No. 5, 10). Genellikle çift kanatlı ve ahşap doğramalı ana giriş kapılarının yanı sıra tek kanatlı tipte yapılan örnekler de vardır (Kat. No. 6, 9, 11). Kapı üstlerinde yer alan tepe pencerelerinde sekizgen (Kat. No. 8, 12), kareye yakın dikdörtgen (Kat. No. 5, 6, 9) ve enine dikdörtgen (Kat. No. 1, 2, 3, 4, 7, 11) formda olmak üzere üç farklı tip tespit edilmiştir. Ayrıca, konut grubunun üçünde üç farklı madeni tokmak bulunmaktadır (Kat. No. 5, 10, 12), (Tablo 1). Figürlü ve 8 biçimli kapı tasarımları da literatürdeki bilgileri yansıtan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1: Konutlarda Görülen Madeni Kapı Tokmakları. (Fotoğraf: Begüm Buğdaycı)

Kat. No. 5

Kat. No. 10

Kat. No. 12

İncelenen konutlarda giyotin, kanatlı ve her iki tipin birlikte kullanıldığı pencere uygulamaları görülmekle birlikte, en yaygın pencere tipi kanatlı olanlardır. Çalışmada ele alınan konutlardan ikisinde giyotin (Kat. No. 4, 9, 10), dördünde kanatlı (Kat. No. 1, 5, 6, 7) beşinde ise

her iki tipte pencere kullanımı görülmektedir (Kat. No. 2, 3, 8, 11, 12) Araştırma kapsamındaki konutlarda pencerelerin çoğunlukla kanatlı tipte olduğu görülmektedir. Bu durum, literatürde vurgulanan geleneksel pencere tipleriyle doğrudan örtüşmektedir. 12 adet konut özelinde bakıldığında giyotin pencere kullanımının azlığı, bilinçsiz müdahaleler veya onarım süreçlerini düşündürmektedir. Her iki tip pencerenin kullanıldığı örnekler ise konutlara farklı dönemlerde yapılmış müdahaleleri göstermektedir.

Ele alınan örneklerin tamamı kendi aralarında cephe tasarımı açısından farklılık göstermektedir. Benzerlikler yalnızca kapı ve pencere tipleri, pencere kafes ve korkulukları, konsollar, çıkma altındaki eğimli panel ve tepe pencereleri gibi mimari detaylarda dikkati çekmektedir. Ayrıca, bazı konutların pencere söve alınlıkları cephe tasarımına Neoklasik etki kazandırmaktadır (Kat. No. 6, 7, 9, 12). Bir konutun cephesinde görülen impost başlıklı sütunçeler de Batılılaşma etkisinin göstergesidir (Kat. No. 9). Bu tür unsurlar, yangın sonrası inşa edilen konutların mimari üslup değişimini yansıtmaktadır.

Çalışmanın ana konularından birini oluşturan tescilsiz konutların korunma durumlarına bakıldığında ise genel anlamda iyi oldukları dikkati çekmektedir. Ancak incelenen örneklerin büyük bir kısmı statik açıdan giderek zayıflamaktadır. Bugün pek çok tarihi konutta düşük kira bedelleri nedeniyle dar gelirli kişiler ve göçmenler yaşamaktadır. Konut sahiplerinin maddi imkansızlıkları ve belediyenin kısıtlı bütçesi gibi nedenlerle bu konutların neredeyse tamamına yakını restore edilememekte ve maili indiham gerekçesiyle yıkılmaları gündeme gelmektedir. Söz konusu konutların çoğu da belirli ihtiyaçlar doğrultusunda bilinçsiz müdahalelere maruz kalmaktadır. PVC doğrama pencere ve demir doğrama kapılar, çimento sıva uygulamaları, çanak antenler, elektrik kabloları, plastik borular ve doğalgaz kutuları gibi çeşitli amaca hizmet eden ve yaşayanların gereksinimlerini karşılayan bu uygulamalar özgün dokuya zarar vermekle birlikte estetik görüntüyü de bozmaktadır.

Kentsel sit alanı ve kentsel dönüşüm alanı içerisindeki çok sayıdaki konut bugün ne yazık ki kaderine terk edilmiştir. Araştırma kapsamında gezilen birçok mahallede, konutların bilinçsiz uygulamalarla ve niteliksiz eklerle orijinalliğinden koparıldıkları görülmüştür. Ancak çalışma kapsamında incelediğimiz örneklerde muhdes uygulamalar görülse de bu binaların özgün dokularını tamamen yitirmedikleri görülmektedir. Kat sayıları, çıkma düzenleri, cephe tasarımları ve giriş düzenlemeleri bakımından kendi içlerinde ufak farklılıklarla ayrılan bu konutlar kente kimlik kazandıran önemli yapı türlerinden biridir. Bu nedenle de belgelenmeleri ve korunmaları son derece önemlidir.

Kaynakça

- Afyon Valiliği. (2004). *Anadolu'nun kilidi Afyon*. M. Uyan, İ. Yüksel ve N. Avşar (Eds.), Afyonkarahisar: Afyon Valiliği Yayınları, 21.
- Aliağaoğlu, A. (2003). Afyon'da şehir morfolojisinin iki unsuru: Cadde-sokak sistemi ve konutlar. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(2), 63-83.
https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000032
- Çal, H. (1999). Afyon şehrinin kapı tokmakları. *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 2(6), 50-53.
- Çiftçi, M. (2023). Afyonkarahisar'daki konutların plan tipolojilerinin analizi (1923-2021) (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk evi plan tipleri*. İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Evren, M. (1959). *Türk evinde çıkma*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

- Gönçer, S. (1971). *Afyon ili tarihi- I*. İzmir: Karınca Matbaacılık ve Ticaret Kollektif Şirketi.
- Gümüş, B. (2019). Geleneksel konut cephelerinin görsel analizi: Afyonkarahisar örneği (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Güneş, M. (2019). XX. yüzyıl başlarında Afyonkarahisar'da yaşanan bir felaket (1902 yangını ve yangınzedeler için yapılan yardımlar). *History Studies*, 11(4), 1223-1241. <https://doi.org/10.9737/hist.2019.761>
- Kahraman, N. (2004). Geleneksel Afyonkarahisar evlerine ait kapıların incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kara, H. ve Şahbaz, H. (2016). Afyonkarahisar kentsel sit alanında coğrafi gözlemler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 397-407.
- Karakan, B. (2006). Koruma amaçlı imar planlarına eleştirel bir yaklaşım; Afyon örneği (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kunduracı, O. ve Bahargülü, N. (2018). Geleneksel Afyonkarahisar evlerinde cephe düzenlemeleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, 491-522. <https://doi.org/10.21563/sutad.510557>
- Meriç, A. (1995). Afyon ve çevresi eski evleri ve süslemeleri. E.E. Sarlık ve M. Sarlık (Eds.), *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* içinde (29-30 Eylül 1995) (ss. 40-43). Afyonkarahisar: Afyon Belediyesi Yayınları, 7.
- Özek Karadeniz, Y. (2010). Geleneksel Afyonkarahisar evlerinin sürdürülebilir mimarlık ilkeleri bağlamında değerlendirilmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Özgündüz, S. (1986). Afyon evleri üzerine genel bir değerlendirme. *Beldemiz Afyon*, 8, 17-19.
- Özpınar, H. (2011). Afyonkarahisar'ı kül eden yangın-1902. *Taşpınar*, 6, 7-15.
- Öztank, N. (2005). Afyonkarahisar kenti geleneksel ahşap konutları. *Ege Mimarlık*, 3/55, 24-27.
- Öztank, N. (2013). Afyonkarahisar geleneksel konut mimarisi ve sokak dokusunun analizi. *Ege Mimarlık*, 84, 44-49.
- Sel, H. (1998). Geleneksel Afyonkarahisar evlerinin korunması için öneri araştırması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya (coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi)* (A. Suat, Çev.). II, Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Uyan, M. (1967). *Anılarda Afyonkarahisar*. M. Uyanık (Ed.), Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını.
- Yıldırım, K. (2006). Geleneksel Afyonkarahisar evlerine ait kapılar üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 21(1), 75-86.

İnternet Kaynakları

URL 1. <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/6-Afyon.pdf> Erişim tarihi: 04.02.2025.

URL 2. <http://tr.travelogues.gr/item.php?view=43144> Erişim tarihi: 10.11.2025.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.